

Nerväxt eller tillväxt för Finland under de närmaste 20 åren?

Med start från en strikt tolkning att nerväxt betyder negativ BNP-tillväxt diskuterar den här uppsatsen nerväxt från ett kritiskt perspektiv. Nerväxt är ett alldeles för indirekt sätt att angripa till exempel miljöproblem. Vad som dock är klart är att den ekonomiska tillväxten i framtiden kan komma att bli långsammare på grund av att större hänsyn till miljöproblem måste tas.

Nerväxt (eng. *degrowth*) har blivit ett begrepp på tapeten. Förespråkarna argumenterar för att den ekonomiska tillväxten bör stoppas och förbytas till en minskning av ekonomins storlek, bland annat för att råda bot på de miljöproblem vi har på vår planet. Detta kan karaktäriseras som en slags ”kasta ut barnet med badvattnet”-strategi.

Ur ett grundläggande nationalekonomiskt perspektiv betyder ekonomisk tillväxt en ökning i bruttonationalprodukten. Den beror på antalet timmar som arbetas i hela ekonomin multiplicerat med arbetsproduktiviteten, det vill säga värdet på de varor och tjänster en arbetare i genomsnitt producerar på en timme. För att få till stånd nerväxt måste alltså arbetets produktivitet sjunka eller mängden arbetstimmar minska.

Om vi funderar utgående från att nerväxt-förespråkarna skall få som de vill, hur skall den offentliga politiken då utformas för

Edvard Johansson
är professor
i nationalekonomi
vid Åbo Akademi.

att detta skall lyckas? Den viktiga poängen är här att varken arbetsproduktiviteten eller antalet arbetade timmar är något som fullständigt står under myndigheternas kontroll. Detta betyder att ekonomisk tillväxt eller nerväxt är något som i en marknadsekonomi bara indirekt kan påverkas av myndigheterna.

Färre arbetade timmar minskar BNP

Det är klart att myndigheterna kan få till stånd nerväxt med olika regler som åtminstone på pappret begränsar hur mycket arbetskraften får arbeta. Huruvida den här typen av regler faktiskt skulle lyckas få ner

antalet arbetade timmar är åtminstone i teorin inte helt självklart, för i en marknads-ekonomi står det fritt för individer att ha fler jobb samtidigt eller grunda egna företag i vilka det sedan är möjligt att arbeta hur mycket som helst, utan att myndigheterna dess mer kan påverka saken. En annan möjlighet är att beslutsfattarna gör skatterna på arbete väldigt höga, vilket förstås skulle innebära att mängden arbete skulle minska, åtminstone på pappret. Man kan dock tänka sig att mängden svartjobb i det fallet skulle öka substantiellt.

En effekt av detta, vilket är en av de viktigaste invändningarna mot ett medvetet försök att få till nerväxt, är att färre arbetade timmar skulle påverka den offentliga sektorns totala skatteintäkter negativt.

Skrämmande perspektiv

Det andra alternativet för att uppnå nerväxt är att minska arbetsproduktiviteten, det vill säga produktionen per arbetstimme. Förändringar i arbetsproduktivitet drivs av innovationer och investeringar av olika slag.

Uppfinnandet av traktorn var till exempel en innovation som ledde till en väldigt stor ökning av produktiviteten inom jordbruket när jordbrukarna investerat i dem. Om vi vill få till nerväxt via denna produktivitetskanal blir perspektiven rätt skrämmande. Det skulle då vara frågan om att avsiktligt sluta använda produktionsprocesser eller innovationer som vi vet är bättre än tidigare metoder och processer, och ersätta dem med mer gammaldags processer eller produkter.

Ett exempel på detta, vilket när man uttalar det genast låter helt oresonligt, skulle vara att sluta använda led-lampor och i stället gå tillbaka till att bara använda glödlampor. I den finländska debatten har **Heikki Hiilamo** jämfört den politik som radikala nerväxtförespråkare föreslår med

”Ökad konsumtion av tjänster syns till exempel som en ökning av BNP, men miljöpåverkan kan vara liten.”

de röda khmerernas metoder under början av 1970-talet (Hiilamo, 2024). Hiilamos resonemang kanske går till överdrift, vi skall trots allt minnas att de röda khmerna var mördare. Men man kan rätt lätt få uppfattningen att somliga av dagens nerväxtförespråkare är ute efter att inte bara göra jorden mer hållbar, utan minst lika viktigt är det att uppnå en utfasning av marknadsekonomin (Mann, 2021). Nerväxt och miljöproblem fungerar då som lämpliga argument för att få detta till stånd.

Orimliga metoder för att få till nerväxt

Alltså, ett av de viktiga argumenten mot att avsiktligt försöka åstadkomma nerväxt är de snarast drakoniska metoder och orimliga åtgärder, som beslutsfattare skulle vara tvungna att vidta. Det skall förstås sägas, att vad antalet arbetstimmar beträffar så har de trendmässigt minskat i många rika länder, däribland i Finland. 1950 var den genomsnittliga totala arbetstiden i Finland över 2 000 timmar per år, medan den 2017 var dryga 1 600 timmar per år (Giattin m.fl. 2020). Det betyder förstås att den ena komponenten av nerväxten faktiskt har materialiserats i Finland under den här tiden. En mycket kraftig ökning av arbetsproduktiviteten har dock kompenserat för detta, och resultatet har blivit en ökning av BNP under den tidsperioden.

Vad gäller förbättringen av arbetsproduktiviteten så tror åtminstone jag att det ligger

i människans natur att försöka uppfinna nya varor och tjänster som förbättrar vår vardag. Någon gång i en svunnen forntid uppfann någon hjulet, till exempel.

En mer effektiv miljöpolitik

Men tillbaka till en av huvudorsakerna till nerväxtförespråkarnas argumentation, det vill säga miljöproblemen. Oron över miljöproblemen är förstås berättigad, men nerväxtförespråkarnas metod är för indirekt. Ökad konsumtion av tjänster syns till exempel som en ökning av BNP, men miljöpåverkan kan vara liten. Om en del av den mat som äts hemma istället äts på restaurang kommer det att innebära en ökning av BNP, utan att miljöpåverkan nödvändigtvis är annorlunda än om maten ätits hemma. I stället för att försöka dra ner på BNP rakt av borde hela problematiken på ett teoretiskt plan i stället formuleras som ett normalt ekonomiskt problem: maximera den ekonomiska tillväxten (dvs. ökningen i våra inkomster) med förbehållet att jordens miljö inte förstörs. Om man vill ha ett mer konkret sätt att se på vad detta förbehåll kunde tänkas vara så kan man tänka sig det som jordens planetariska gränser som de är formulerade i till exempel Sterner m.fl. (2019).

Men såsom redan antytt kan restriktionerna naturligtvis innebära att den eko-

nomiska tillväxten kan bli rätt blygsam framöver, på grund av de omställningar som måste göras för att inte överskrida de restriktioner som en tillräckligt stram miljöpolitik innebär. Men att ge upp utan att försöka såsom förespråkarna av nerväxt argumenterar är som tidigare nämnts att kasta ut barnet med badvattnet. Att krympa ekonomin är ett trubbigt sätt att skydda miljön, eftersom vi då begränsar även sådan ekonomisk aktivitet som inte skadar miljön. Bättre att fokusera på att minska aktivitet som skadar miljön. Det kan leda till att ekonomin krymper, men krympandet är en beklaglig bieffekt – inte eftersträvsvärd i sig.

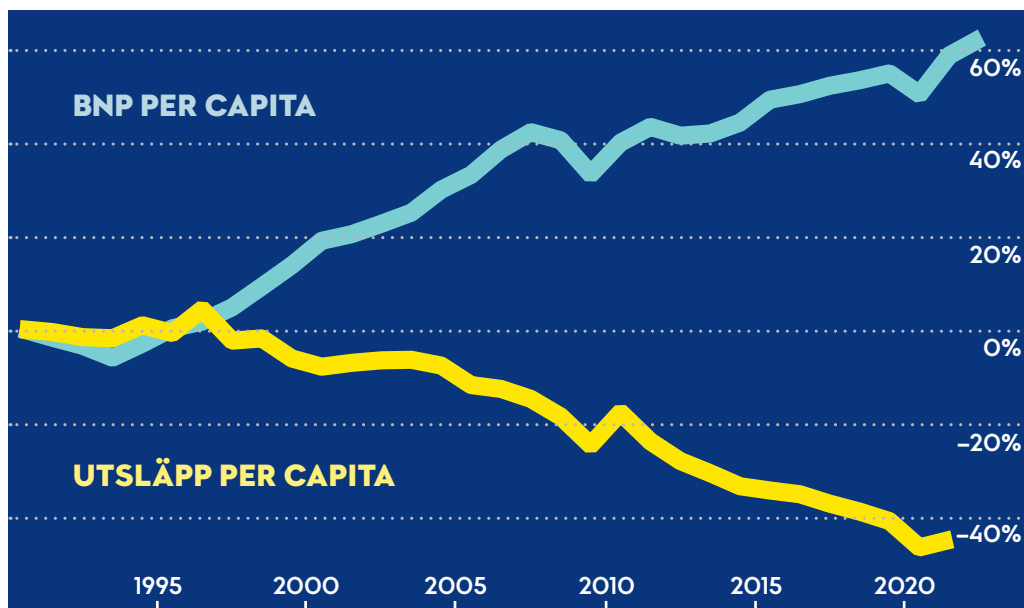
Men hur går det då? Ser vi på hela världen och till exempel koldioxidutsläppen så går de fortfarande uppåt, men i många rika länder har trenden vänts och koldioxidutsläppen minskar. Detta trots att ekonomin har växt.

I Sverige under 1990–2021 till exempel, så har koldioxidutsläppen mätta för produktionen inom landets gränser gått ner med 45 procent medan BNP per capita har ökat med 57 procent. Somliga kommentatorer brukar ondgöra sig över att territoriella mått för utsläppen används och hävdar att man i stället borde använda konsumtionsbaserade mått för koldioxidutsläpp, som i Sveriges fall skulle ta hänsyn till att Sverige importerar varor som är tillverkade med

höga koldioxidutsläpp. Förespråkarna för denna syn hävdar alltså att svenskarna inte tar

Ekonomisk tillväxt och klimatutsläpp i Sverige

förändring i procent sedan 1990

Källa: Macrobond, Statistiska centralbyrån, OECD, Sekretariatet för FN:s klimatkonvention (UNFCCC)

sitt globala ansvar för utsläpp genom att "outsourca" sina koldioxidutsläpp på detta sätt. Det har dock inte någon väldigt stor betydelse om vi i stället använder detta konsumtionsbaserade utsläppsmått. Då har Sveriges utsläpp minskat med 35 istället för med 45 procent (Ritchie, 2021). Ur ett globalt perspektiv har den här distinktionen förstås ingen betydelse. Summan av import och export i världen är noll.

Men trots dessa goda exempel är vi nog inte på långt när klara med arbetet för en hållbar framtid. I termer av hur jag formulerat problemet tidigare så gäller det att ta miljörestriktionerna på större allvar. Men det betyder alltså inte att medvetet satsa på nerväxt, utan tvärtom att få till så mycket tillväxt det bara går, givet de restriktioner som miljön innebär. Och fullständigt

centralt här är förstås en fortsatt teknologisk utveckling, som möjliggör tillverkning av nyttigheter med allt mindre påverkan på miljön.

Nerväxt och välfärdens finansiering

Sedan finanskrisen 2008–2009 har vi knappt haft någon tillväxt i Finland överhuvudtaget. Så nolltillväxtförespråkarna och nerväxtförespråkarna har mer eller mindre fått som de vill under de senaste cirka 15 åren.

Det är inte syftet med den här artikeln att fundera på varför det har gått så här med den ekonomiska utvecklingen i Finland, men man kan nog sluta sig till att Finlands svaga tillväxt inte har med vare sig nerväxt- eller miljöpolitik att göra.

Somliga konsekvenser av den obefintliga

tillväxten blir desamma som en medveten nerväxtpolitik skulle ge upphov till.

Hur man än vrider och vänder på det så är BNP skattebasen i ett land. Ett sätt att mäta BNP är som bekant summan av alla faktorinkomster och dessa faktorinkomster är de som beskattas via inkomst- och kapitalsskatter. Så om BNP minskar så kommer också skattebasen och i förlängningen skatteintäkterna att minska, givet en konstant totalskattegrad. Givetvis kan beslutsfattarna försöka höja skatterna för att kompensera men det tar inte länge förrän möjligheterna att höja skatterna är upprunna. Nerväxt leder alltså till minskade skatteintäkter och därmed till en ofrånkomlig nedskärning av välfärdsstaten.

Hur finansieringen av välfärdsstaten skall gå till i nerväxtförespråkarnas värld är en gåta och är kanske ett av de största problemen med nerväxt. Om vi återkopplar till dagens Finland och den anemiska eller snarast obefintliga tillväxten sedan finanskrisen och den därmed försämrade offentliga ekonomin, så har framgången i att lösa finansieringen av välfärdsstaten hittills uteblivit. Vad som i stället har hänt är att den finländska offentliga sektorn har blivit alltmer lånefinansierad, en utveckling som naturligtvis inte kan pågå i all evighet. Den offentliga sektorns situation försvåras ytterligare av att den producerar mycket arbetskraftsintensiva tjänster, vilket innebär att det är svårt att minska på antalet arbetade timmar i den utan att tumma på kvaliteten.

Man kan mycket väl också tänka sig att den obefintliga tillväxten i Finland har försvårat det politiska beslutsfattandet. Det är mycket svårare att göra reformer när det inte finns något extra utrymme i budgeten, utan om beslutsfattarna vill prioritera någonting så betyder det automatiskt mindre finansiering av annat. Om detta har

varit svårt under en tid av nolltillväxt, hur kommer det inte att bli om det blir negativ tillväxt?

Långsam tillväxt förutspås i Finland

En färsk omgång långtidsprognoser presenterades vid Taloustieteen kesäseminaari 2023 (Heimonen & Ilmakunnas, 2023). Prognoserna var gjorda av Näringslivets forskningsinstitut ETLA, det ekonomiska forskningsinstitutet Labore, Finansministeriet, Pellervo ekonomiska forskningsinstitut och Finlands Bank. I dessa prognoser mälas en bild av tillväxten under 2023–2043 inte oväntat som positiv men långsam. Det här har att göra med demografin i Finland, då antalet personer i arbetsför ålder, som nådde sitt högsta värde redan år 2009, kommer att ytterligare minska eller åtminstone inte öka. Det skall dock noteras att invandringen i Finland har varit kraftig under de två senaste åren, vilket inte tagits i beaktande i dessa prognoser. Om invandringen fortsätter på en högre nivå och sysselsättningen blir god för invandrarna kommer det att försnabba den ekonomiska tillväxten i Finland.

Vad utvecklingen av arbetsproduktivitet beträffar så kan prognoserna sammanfattas med att den kommer ha en tillväxttakt på 1–1,5 procent per år. Det här är en rimlig utgångspunkt eftersom det skall rätt mycket till för att man med någon som helst säkerhet skall kunna förutspå någon verkligt fundamental förändring i utvecklingen av arbetsproduktiviteten. Att Finland skulle avvika från omvärlden i den här aspekten är också osannolikt.

En intressant avvikande syn på utvecklingen kommer dock från Labore (Kiema 2023). Enligt den synen kommer den ekonomiska utvecklingen i Finland att bli snabbare på grund av att arbetsproduktiviteten ökar. Det här beror i sin tur på att

Finland skulle ta i kapp ett fall i den relativa skillnaden i arbetsproduktiviteten gentemot USA som uppstått sedan finanskrisen. Vi skulle alltså komma tillbaka till den skillnad som rådde 2005. Detta är ett intressant och önskvärt scenario som skulle leda till en snabbare tillväxt överlag i Finland, men framtiden får utvisa om det var rätt prognos.

Vision eller politisk agenda?

Jag har argumenterat för att nerväxt är en alltför indirekt metod för att råda bot på miljö- och andra samhällsproblem. I stället borde utgångspunkten vara att sträva efter att maximera den ekonomiska tillväxten, givet att miljömålen klaras.

Det är dock möjligt att den ekonomiska tillväxten framöver kommer att naggas i kanten på grund av att vi blir tvungna att förbjuda eller hårt reglera viss verksamhet av miljöskäl.

Som nationalekonom har man mycket svårt att förstå termen nerväxt på något annat sätt än att det faktiskt betyder negativ ekonomisk tillväxt. Den engelskspråkiga termen ”degrowth” är om möjligt ännu tydligare vad det här beträffar.

Men kanske nerväxt ändå skall tolkas på något annat sätt? Talet om nerväxt kanske istället skall tolkas som att vi bör ta de begränsningar som till exempel miljöproblemen utgör på större allvar, och inte det att man seriöst menar att politikens mål är att minska på BNP. Nerväxt skall då kanske i stället tas som ett slags vision och inte som en konkret politisk agenda (t.ex. Schoppek, 2020).

REFERENSER

- Eastwood, L. and Heron, K. eds., 2024. *De Gruyter Handbook of Degrowth*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG
- Giattino, C. Ortiz-Ospina, E. and Roser, M., 2020.

Working Hours. Publicerad online på [OurWorldInData.org](https://ourworldindata.org/working-hours). Publicerad online på: <https://ourworldindata.org/working-hours> [Online Resource]

Heimonen, K. och Ilmakunnas, S. 2023. Nihkeän kasvun vuosikymmenet: ennustelaitosten pitkän aikavälin ennusteet Suomen talouskasvulle vuosille 2023–2033 ja 2033–2043. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 119 (3).

Hiilamo, H. 2024. *Kambodžan muinaisella hirmuhallinnolla ja talouskasvun kriitikoilla on yllättävää yhteys* | Ykköskolumni | Nedladdad från: [YLE Areena](https://yle.fi/areena)

Kiema, I. 2023. Lähivuosikymmeninä työn tuotavuuskasvu kiihtyy: Laboren pitkän aikavälin ennuste. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 119 (3).

Kleven, H., Thustrup Kreiner, C., Larsen, K. och Egholt Søgaaard, J. 2023. *Micro vs Macro Labor Supply Elasticities: The Role of Dynamic Returns to Effort*. No. w31549. National Bureau of Economic Research.

Mann, M. E. 2021. *The new climate war: The fight to take back our planet*. PublicAffairs.

Ritchie, H., 2021. *Many countries have decoupled economic growth from CO2 emissions, even if we take offshored production into account*. Publicerad online på [OurWorldInData.org](https://ourworldindata.org/co2-gdp-decoupling). Nedladdad från: <https://ourworldindata.org/co2-gdp-decoupling>

Schoppek, D.E., 2020. How far is degrowth a really revolutionary counter movement to neo-liberalism?. *Environmental values*, 29(2), pp.131-151.

Sterner, T., E. B. Barbier, I. Bateman, I. van den Bijgaart, A. S. Crépin, O. Edenhofer, C. Fischer m.fl., 2019. Policy design for the anthropocene, *Nature Sustainability* 2, pp. 14–21.

Tamminen, T. (2024) <https://labore.fi/t&y/valilla-tuntuu-silta-etta-sosiaaliturvaan-perehtyneet-ei-taloustieteilijat-vastustavat-kaikkia-leikkauksiansanoo-talousspolitiikan-arviointineuvoston-puheenjohtaja-niku-maattanen>, Talous ja Yhteiskunta 2, 2024.